

Nr 53.

Ankom till riksdagens kansli den 16 maj 1917 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder mot den försvarsfientliga agitationen.

Närvarande: herrar Petersson i Lidingö villastad, Lindhagen, Gezelius, Stårner*, Alexanderson, Dahl, von Sydow, Tisell*, Klefbeck, Fant*, Gustafsson i Örebro, Karlsson i Fjäl, Borg, Holmdahl*, Rehn och Lindqvist i Kosta.

---

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Till lagutskottet hava hänvisats av herrar *Sam. Clason, Johan von Bahr, P. Paulson, Gust. Barthelson, Herman Fleming, Th. Köhlin, P. A. Forssman, Hugo Fahlén, Ernst Hedenstierna, Klas Malmborg, K. v. Geijer, O. Bergqvist, Ludvig Widell och Alexis Hammarström* i första kammaren, nr 49, samt herrar *Arvid Lindman, Hans Andersson, J. Åkerman, Otto Holmdahl, P. Nilsson, J. P. Jespersen, Karl Hildebrand, Albert Petersson, Joh. E. Svensson, Conrad Vahlquist, Axel Lundblad, Ad. Wiklund, E. Eurén, Arthur Gustafson, Walter Kant, Edvard Lithander, O. Alfr. Berg, P. M. Olsson, Ernst Odqvist, K. Beckman, S. Welin, E. v. Hofsten, John Jönsson, Sven Lübeck, Pehr Aug. Andersson, Karl Kahlström, Anders Elisson, Carl Lorentzon, K. J. Larsson, Alex. Thore, David Norman, C. Vilh. Jönsson, Emil Bengtsson, M. Svensson, Jöns Jönsson, P. Nilsson, Carl Hallendorff, Axel Westman, Malte Sommelius, O. E. Holm, Axel E. Lindvall, Karl Karlsson, Wilh. Hellberg, John Erlansson, Axel Sundberg, P. Rydholm och*
Bihang till riksdagens protokoll 1917. 9 saml. 42 häft. (Nr 53.) 1

John Jeansson i andra kammaren, nr 168, väckta motioner, däri motionärerna hemställt,

»att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t efter verkställd allsidig utredning angående beskaffenheten och omfånget av den i landet bedrivna försvarsfientliga agitationen ville för riksdagen framlägga förslag till den lagstiftning och de övriga åtgärder, som må vara erforderliga för att förebygga den fara för rikets värnkraft, som en dylik agitation finnes kunna innebära.»

Till stöd för denna hemställan har i herr *Lindmans m. fl:s* motion anförts följande, vartill i herr *Clasons m. fl:s* motion hänvisas:

Motionärer-
nas motive-
ring.

»Frågan om åtgärder mot den försvarsfientliga agitationen bland militären har under de två senaste åren föranlett framställningar till riksdagen av flertalet undertecknade. De särskilda förslag, som framställts, hava båda gångerna avslagits av andra kammaren, men desamma föranledde sistlidet år från en grupp motståndare ett principuttalande, vilket torde kunna tjäna såsom grundval för fortsatt arbete på att bringa frågan till en tillfredsställande lösning. Det yttrades då av en medlem av det liberala partiet följande: 'Jag tror mig kunna tala för mina kamrater, då jag säger, att även vi djupt ogilla och beklaga en sådan antimilitaristisk agitation, som kan lända till men för krigsväsendets styrka och för vårt lands förmåga att försvara sin självständighet. Men vad det här gäller, det är blott den frågan, huruvida man gör något, som är effektivt och nyttigt, emot denna agitation, genom att — — — godtaga de strafflagsbestämmelser, som motionärerna nu ha föreslagit. Det är detta och ingenting annat, som den nu föreliggande frågan innebär.'

Efter detta uttalande torde det böra tagas i betraktande, huruvida icke frågan bör upptagas på en vidare basis än tillföre. Ty även om motionärerna varit övertygade därom, att de av dem framställda förslagen till ändringar i strafflagen visat hän på vissa utvägar att motverka agitationen, ävensom att åtgärder härutinnan bort företagas utan dröjsmål, så har det dock av lätt insedda skäl icke varit möjligt för motionärerna att förebringa en för frågans slutliga lösning erforderlig allsidig utredning angående agitationens beskaffenhet och olika tänkbara medel att förebygga därav uppkommande fara för rikets värnkraft.

Redan i den år 1915 väckta motionen framhölls, att under slagordet 'antimilitaristisk propaganda' kunna rymmas vitt skilda företeelser, både på gott och ont. Det kan inträffa att man därunder inbegriper icke blott en agitation, som riktar sig mot missförhållanden och överdrifter inom det militära och alltså utgör ett led i den offentliga kritiken av försvarsverk-

samheten, utan även de allmänna internationella fredssträvanden, vilka under världskriget i ständigt stigande omfattning vunnit rotfäste i skilda befolkningslager. Men vid sidan av allt detta drives en agitation, som utan urskillning riktar sig mot samhällets militära verksamhet överhuvud, med andra ord är rent och klart försvarsfientlig. Lika viktigt som det är att en upplysningsverksamhet av det förra slaget omgärdas med det skydd, yttrande- och tryckfrihetens grundsatser innebära, lika angeläget bör det vara att skydda statens egen försvarsverksamhet och dess organ mot den fara, som är förbunden med en agitation av sistberörda art, en agitation, där var och en bjuder till att göra militärtjänsten till 'ett helvete för befälet' (citrat i 1916 års motion).

Förefintligheten av en agitation av sistnämnda slag förutsattes i 1915 års motion vara tämligen notorisk. Trots de tungt vägande upplysningar, som i detta avseende framlades i samma års regeringsproposition, framställdes vid överläggningen i riksdagen från olika håll invändning om att agitationen i verkligheten utgjorde en tämligen ofarlig företeelse, 'ett övergående fenomen, som så småningom komme att försvinna'. Det var för motionärerna angeläget att i 1916 års förslag söka uppvisa, att så icke var förhållandet. Därför tillkom den axplockning av uttalanden inom agitationens egen litteratur, som återfinnes i motionen. Det visade sig bland annat, att agitationen bedrivs med en utvecklad organisation och efter systematisk plan, däri agitation bland de värnpliktiga och agitation bland det fast anställda manskapet ingå såsom särskilda verksamhetsgrenar. Kunde agitationen efter detta i 1916 års debatt icke längre alldeles lämnas ur räkningen, så framställdes i stället den uppfattningen, att det föreläge en blott frasagitation och att det bedreves den allra starkaste övertro beträffande allvaret i och verkningsfullheten av agitationen. Eller såsom ett yttrande föll: 'Man bedrager sig mycket, om man tror att deras (antimilitaristernas) verkliga leverne står i överensstämmelse med de läror de sålunda roa sig med att driva.'

Denna uppfattning nödvändiggör en på agitationens militära betydelse och verkningar direkt riktad utredning, vilken uppenbarligen icke kan åvägabringas utan Kungl. Maj:ts medverkan. De som icke vilja tillägga vitsord åt agitationens egna uttalanden om dess innebörd, torde å andra sidan icke kunna frångå, att samma uttalanden utgöra grundad anledning att företaga denna utredning. I samma syfte, att uppvisa nödvändigheten av att något åtgöres i detta avseende, vilja motionärerna här tillägga följande.

I tidningen Stormklockan har under år 1916 publicerats en 'antimilitaristisk instruktion', vilken avser att komplettera den i 1916 års

motion omförmälda 'antimilitaristiska katekesen'. Ett par delar av instruktionen återgivas i bilaga A och B.

Redan tidigare har uppmärksammats, att agitationen framför allt i ett avseende tagit särskilt oroväckande dimensioner och åstadkommit verkningar, vilka mycket snart måste föranleda åtgärder från statsmakternas sida. Motionärerna syfta på agitationen gent emot underbefälet och övriga fast anställt manskap. De ansvariga myndigheterna hysa icke mer än en mening därom att denna agitation varit en kraftigt medverkande orsak till det bekymmersamma läge, vari krigsmaktens rekryteringsfråga i närvarande stund befinner sig. Får den försvarsfientliga agitationen fortgå såsom hittills, skola de medel, som kommit till användning för rekryteringsunderskjödande, snart visa sig otillräckliga och det kvarstår då måhända såsom enda utväg — därest försvarets effektivitet ej skall äventyras — att tillgripa andra utvägar än att på frivillighetens väg söka tillföra krigsmakten erforderligt underbefäl.

Under 1916 års riksdagsdebatter sökte vissa talare bortresonera en agitation av nu angivna slag, under det att andra ansågo agitationen icke stå i något orsakssammanhang med rekryteringssvårigheterna.

I förstnämnda avseende åberopades med styrka, att underbefälet självt icke givit uttryck åt klagomål, att 'man icke lyckats få fram något intyg om detta från underbefälet'. Det torde icke behöva uttryckligen framhållas, att de uttalanden av krigsbefälet, vilka åberopades av en ledamot av första kammaren, utgöra det i militär tjänsteväg vunna officiella konstaterandet av fakta, vilket oppositionen efterlyst. De åberopade chefsuttalandena utgöra det sätt, varpå underbefälets vid utredningen klargjorda ställning förts till Kungl. Maj:ts kännedom. För att emellertid ställa ifrågavarande företeelse utom tvivel, vilja motionärerna dels åberopa direkta uttalanden av underbefälet vid några regementen (bilaga C—E), dels hänvisa till ett annat officiellt material än det administrativa, nämligen krigsdomstolarnas protokoll, därur två exempel må anföras (bilaga F). Ännu flera belysande exempel skulle kunna anföras.

I själva verket är förhållandet det, att få utomstående, vilka sökt bilda sig en objektiv uppfattning i saken, torde hava undgått att iakttaga, att mot underbefälet riktas en fullt systematisk förföljelse. På gator och vägar, framför allt efter skymningens inbrott eller eljest, då risk för upptäckt icke föreligger, tillropas de med särskilt uppfunna skällsord, där de icke direkt våldföras. På förlusteställen, kaféer o. dyl. igångsättas demonstrationer emot dem. I allt, stort som smått, få de personligen umgälla sina vedersakares 'ideella' syn på militärväsendet. 'Kapten, vi behandlas icke såsom människor' yttrade angående dessa förföljelser en vo-

lontär till sin kompanichef såsom förklaring, varför han icke kunde förnya sin anställning. Få torde ock de vara inom militärbefälet, vilka icke på ett eller annat sätt kommit i kontakt med företeelser sådana som de nu nämnda. Ett offentligen avgivet uttalande av kommandanten i Stockholm, översten C. Rosenblad, torde i detta avseende vara expressivt: 'Förhållandena i Stockholm äro i den vägen (i fråga om förföljelsen mot de fast anställda) jämförelsevis drägliga, ehuru besvärliga nog; underbefälet i synnerhet är utsatt för ständiga obehag och även officerarna i uniform för-olämpas i stor utsträckning. Under min långa garnisonstjänst har jag följt denna gradvisa omvandling av den lägre befolkningens uppträdande mot militärer av alla grader. I landsorten råder i dessa avseenden flerstädes nödläge. Förföljelsen mot de stamanställda är fullt organiserad och drives med en energisk planmässighet; de hotas till liv och lem samt med framtida trakasserier, om de våga kvarstå i tjänst eller där inträda.'

Beträffande härefter frågan, i vad mån agitationen kan antagas hava medverkat till de nuvarande rekryteringssvårigheterna, skulle det säkerligen vara att underskatta den psykologiska inverkan av ett organiserat klassförakt på de anställningsvilliga, om man utan vidare antog agitationen vara verkningslös. Där icke en högre bildningsgrad skänker individen viss förmåga att självständigt bedöma, vad frågan gäller, verka sådana vapen blott alltför kraftigt. Även i detta avseende torde vederbörliga myndigheter vara eniga. Motionärerna tillåta sig hänvisa till de ganska bestämda uttalanden från cheferna för I 21, I 9, I 13, I 18 och I 14, vilka uttalanden återropades under förra årets debatt i första kammaren. Nyss återropade militäre författare skriver i slutet av förra året följande: 'Volontärinstitutionen hotar — — att självdö på grund av förhållandena på arbetsmarknaden i förening med den antimilitära agitationen. Denna agitation bedrivs med alltmera planmässig energi och synes nu vara särdeles praktiskt organiserad. Genom övertalning och hot hindras anställning och rekapitulation, blockering anordnas kring förläggningsplatser och byråer för platsanskaffning, rekryteringsombuds verksamhet övervakas och förhindras m. m. I skydd av gällande lagar bedrivs detta obstruktions- och undermineringsarbete helt ostört och öppet. Värnpliktiga, som önska taga fast anställning, och underbefäl, som vilja kvarstå i tjänst, hindras i sin avsikt genom hot om hämnd.

Från den sista tiden föreligger ytterligare ett officiellt uttalande i samma riktning, avgivet av de inom lantförsvarsdepartementet tillkallade sakkunniga angående volontärrekryteringen. I en P. M. den 2 januari 1917 yttra dessa följande: 'Den för närvarande mest inverkan orsaken till rekryteringssvårigheterna, särskilt vid vissa truppförband, torde vara

den år från år tilltagande försvarsfientliga agitationen. Det låter sig direkt påvisa, att vakansernas antal är väsentligt större vid truppförband, förlagda uti sådana delar av landet, där man vet att dylik agitation i större omfattning bedrivs. Särskilt torde den omständigheten, att rekrytering ur de värnpliktigas led så ytterst sällan förekommer, till mycket stor del kunna skrivas på denna agitations konto.'

Det närmare övervägandet av *medlen att förebygga den fara för landets värnkraft, som den försvarsfientliga agitationen innebär*, har att utgå från resultaten av den utredning rörande farans beskaffenhet, vars nödvändighet motionärerna ovan sökt uppvisa. Upprullas på detta sätt frågan i hela sin vidd, är det tydligt, att icke blott mått och steg i lagstiftningsväg, utan möjligen också andra åtgärder böra tagas under noggrann omprövning. De åtgärder, som under senare tid varit uppe i den offentliga diskussionen, hava emellertid haft karaktären av lagstiftningsåtgärder, och en översikt av dem torde kunna underlätta möjligheten att överblicka olika tänkbara utvägar till frågans lösning.

En lagstiftning kan inrikta sig antingen på att begränsa själva agitationsverksamheten eller på att förhindra krigsmanskap eller militärpersoner i allmänhet att komma i kontakt med densamma. Sistnämnda utväg anlätades företrädesvis i 1906 års lagstiftning. Det tillades en befogenhet åt högsta befälhavarna att förbjuda manskap att deltaga i vissa sammankomster, och samtidigt bereddes möjlighet att förhindra utspriande vid trupp eller ombord å flottans fartyg av vissa tryckta skrifter genom förordnande av deras indragning. Bestämmelserna i sistnämnda avseende hava utan tvivel visat sig i sin mån verkningsfulla. Däremot torde erfarenheten hava ådagalagt, att bestämmelsen om förbud för krigsmanskap att deltaga i vissa sammankomster visat sig otillräcklig för sitt ändamål. På sätt motionärerna redan tidigare berört, äro anledningarna härtill huvudsakligen, att befålet icke erhåller kännedom i erforderlig omfattning om sammankomsters utsättande, och att det vid tillämpningen möter mycket stora svårigheter att med ledning av uppgifter om en föredragshållares namn och föredragsämne avgöra, huruvida giltiga grunder föreligga för förbuds meddelande. Härtill kommer särskilt, att de sammankomster, där agitationen bedrivs, ofta givas karaktären av enskilda sankväm, vartill inbjudning sprides man och man emellan, och att förhållandet mellan dessa sankväm och en sammankomst i lagens mening ingalunda är klart. Efter all sannolikhet har också nu den muntliga agita-

tionen såväl som skriftspridningen under senaste tid i avsevärd omfattning bedrivits på dylika större eller mindre samkväm, dit var och en i agitationen intresserad sökt medföra kamrater inom krigsmanskapet.

Den omständigheten, att gällande bestämmelser sålunda icke visat sig effektiva för att hindra krigsmanskapet att utsättas för agitationens påverkan, har visat hän på nödvändigheten att söka begränsa de agiterandes egen verksamhet. I denna riktning gå såväl Kungl. Maj:ts proposition 1915 som motionärernas förslag 1915 och 1916. Härvid bör även framhållas, att det ligger en viss halvhet däri, att lagstiftningen blott begränsar friheterna för krigsmanskapet, men icke vill med ett finger röra vid agitatorernas framfart. Lyckas agitatorn gäcka de förebyggande skrankorna och nå fram till krigsmanskapet, har han ock samhällets sanktion på att han utfört en fullt tillåten och av samhället omsorgsfullt skyddad handling. För att t. ex. förebygga utbredning av sjukdomssmitta nöjer man sig dock icke med att kräva inskränkningar av dem, med vilka den smittofarliga kan komma i beröring. Man tvekar fastmera icke att ålägga den farlige individen själv bestämda begränsningar i hans friheter, och likväl synes denne kunna göra anspråk på större hänsynsfullhet än den mot samhället verksamme agitatorn.

Det bör särskilt understrykas, att begränsningar i agitatorernas verksamhet ingalunda behöva vara liktydiga med inskränkningar i allmän medborgerlig yttrandefrihet eller frihet att sprida tryckta skrifter. Exempel härpå utgör det av motionärerna tidigare väckta förslaget om visst tillägg till 10 kap. 14 § strafflagen. I detta förslag avsågs icke en offentlig agitation i allmänhet, utan blott sådan agitation, som riktar sig till krigsfolket eller värnpliktige, vilka äro samlade på grund av värnpliktslagen (till mönstring, in- eller utryckning o. s. v.). En agitation, som söker sitt föremål direkt bland militären, kan alltså till skydd för försvarsverksamheten åläggas begränsningar, som ingalunda behöva omfatta upplysningsverksamhet i allmänhet uti samhället. För visso erfordras, att de begränsningar, som sålunda uppställas, göras så bestämda och klara, som överhuvud är möjligt. Men det kan icke betraktas såsom ett obehörigt intrång på medborgerliga friheter, om en agitation, som hänvänder sig till militären i militära ämnen, ålägges särskilda skrankor, som icke gälla i förhållande till annat publikum eller i andra ämnen.

En lagstiftningsåtgärd, vilken bland andra kan komma under övervägande, innehålles även i den tanke, som tog sitt uttryck i ett av motionärerna 1916 väckt förslag till ändring i 8 kap 26 § strafflagen. De anmärkningar, som fastställdes mot detta förslag, rörde övervägande dess bristfälliga tekniska utformning. Vad i förslaget avsågs, var att rikta upp-

märksamheten på det förhållande, att en civil person, som förleder eller hjälper en militärperson till brott enligt strafflagen för krigsmakten, icke drabbas av delaktighetsansvar enligt nämnda lag, och att detta, bland annat, medför att i sådana fall, då brottet såsom rent militärt saknar motsvarighet i allmänna strafflagen, en förledande agitator alldeles undgår ansvar, under det att den förledde drabbas av ett måhända strängt straff. Då den allmänna lagen redan för närvarande i ett speciellt fall, nämligen beträffande förledande och medhjälp till rymning, träffat en bestämmelse för att utfylla denna lucka, förtjänar det att övervägas, huruvida icke även i andra fall en motsvarande bestämmelse kunde vara påkallad. Det är tydligt, att en dylik bestämmelse icke behöver vara generell och således icke behöver innebära ett brott mot den princip, som tillämpas i allmänna lagen beträffande delaktighet i ämbetsbrott, utan kan liksom bestämelsen om delaktighet i rymning meddelas i förhållande till vissa speciella brott, därvid vissa av de rent militära brotten i 6 och 7 kap. strafflagen för krigsmakten synas böra företrädesvis komma i betraktande.

Även bör det bliva en uppgift för utredningen att pröva, i vad mån särskilda lagstiftningsåtgärder påkallas av de ovannämnda, speciellt mot underbefälet riktade utslagen av den försvarsfientliga propagandan. De påtagliga, för försvarsväsendet menliga verkningarna i detta avseende äro, såsom ovan uppvisats, av den art, att agitationen i denna del måste göras till föremål för en alldeles särskild uppmärksamhet. Ett par uppslag må omnämnas i detta sammanhang.

I strafflagen för krigsmakten har beträffande misshandel och förolämpning, vilka förövas av militärpersoner, tillagts betydelse icke blott åt den omständigheten, att brottet skett i eller för tjänsten, utan också åt bl. a. det faktum, att den mot vilken brottet riktats, vid tillfället burit sin tjänstedräkt. Vål kan det icke ifrågasättas att av den, som icke är militär, kräva samma respekt för uniformen som av den, vilken själv tillhör krigsmakten. Men å andra sidan är det ett uppenbart missförhållande, att den militära tjänstedräkten ute i samhället icke blott icke respekteras, utan rent av ådrager sin bärare därav föranledda obehag, kränkningar, vilka alltså riktas icke mot honom personligen, utan mot honom blott därför att han är uniformsklädd. Visserligen kan det antagas, att dylika kränkningar, därest de beivras, redan enligt gällande lagstiftning komma att drabbas av känbar påföljd. Men emedan en beivran i dessa fall av lätt insedda skäl mera sällan förekommer, skulle det onekligen bidra till att klargöra samhällets ställning till hithörande företeelser och stärka förtroendet till samhällets vilja att skydda de förfördelade, om ett uttryckligt stadgande meddelades av innehåll, att misshandel och förolämpning

av den, som bär militär tjänstedräkt och under förutsättning i övrigt, att denne å sin sida icke givit anledning till angreppet, ansåges begångna under försvarande omständigheter.

I ännu ett avseende kan behovet av ökat skydd förtjäna att beaktas, nämligen ifråga om antimilitaristiskt ingripande för att hindra volontärrekryteringen eller de fast anställdas rekapitulation i tjänsten. Redan ovan har framhållits, att agitationen med särskild energi inriktat sig på att åstadkomma skada i detta särskilda avseende. I fråga om värnpliktige finnes stadgat, att de, som äro antagna i annans tjänst eller arbete, icke må av husbonde eller arbetsgivare hindras att i behörig tid inställa sig till fullgörande av de förpliktelser, vilka åligga dem såsom värnpliktige. Då staten alltså söker skydda sig mot vissa enskildes åtgärder för att hindra värnpliktige från att fullgöra sina offentligt rättsliga förpliktelser beträffande krigstjänsten, torde det icke innebära någon alldeles främmande tanke att åvägbringa skydd även mot enskildes obehöriga ingripande för att hindra volontärer att inträda och rekapitulera i en offentlig tjänstställning vid krigsmakten. Huru de för ändamålet erforderliga bestämmelserna skola närmare preciseras, hava motionärerna icke kunnat överblicka. Därför förutsattes den säkra kännedom om agitationens tillvägagångssätt i olika avseenden, vilken saknas i brist på allsidig utredning. Det är emellertid tydligt, att icke blott agitationens åtgärder gent emot volontärerna själva, utan även tilläventyrs förefintliga obehöriga ingrepp för att övervaka och lägga hinder i vägen för rekryteringsverksamheten böra uppmärksammas i detta sammanhang.

Att närmare ingå på dessa och övriga spørsmål, som äga sammanhang med den försvarsfientliga agitationen, torde vara för motionärernas syfte obehövt.»

Vid motionen hava fogats sex bilagor av följande lydelse:

Bilaga A.

Antimilitaristisk instruktion.

Agitationen bland beväringen.

På varje plats där ett regemente eller militär truppstyrka är förlagd, måste förbundet, så vitt det inte stöter på oöverstigliga hinder, ha en soc.-dem. ungdomsklubb. Det tillhör närmast distriktsstyrelserna att tillse detta. Om man icke är mäktig att resa en klubb på sådan plats, påkallar dessa förbundets hjälp.

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 9 saml. 42 häft. (Nr 53.)

Det tillkommer också distriktsstyrelserna att se till att dessa klubbar i främsta rummet uppehåller den antimilitaristiska propagandan. Vad det nu gäller agitationen bland beväringen bör dessa klubbar, vilka bedriver sitt arbete på ett område, där militär är förlagd — vi kan ju lämpligen kalla dessa garnisonsklubbar — utse som sagt en militärkommitté på minst 5 personer, ordförande, sekreterare och kassör samt kommissionär och biträdande kommissionär, eventuellt flera kommittéledamöter, om så fordras. Dessa leder gemensamt arbetet men ordföranden svarar för att kommittémöten hållas så ofta arbetet fordrar det, och ska stå i intym förbindelse med de övriga medlemmarna i kommittén. Sekreteraren för översiktliga beslutsprotokoll, men i dessa får ej beväringens namn eller nummer inflyta. Kassören handhaver och förvaltar eventuella penningmedel, och kommissionären ska alltid ha skrifter till hands och svara för att dessa blir omsorgsfullt spridda, och som hans arbete blir det mest krävande, förstärkes detta med en biträdande kraft.

Militärkommittén bör så ofta som det låter sig göra anordna fester och möten för beväringen. Vid dessa möten och fester samt vid övriga sammankomster bör skriftspridningen äga rum av civila, då det är förbjudet för militärer att åta sig dessa uppdrag. Vad vi begär av våra kamrater i vapenrocken är, att de vid dylika sammankomster tar sådana kamrater med, som de anser sig kan vinna för socialismen. Även bör militärkommittén vara beväringen behjälplig att prenumerera på förbundsorganet å ett angränsande postkontor. Då beväringens kassa är klen, bör kommittén försöka få anslag eller av eventuellt andra medel bisträcka till prenumerationen.

Framför allt ska de civila klubbisterna i största möjliga utsträckning sörja för att kamratbandet knytes fast med de militära kamraterna och på lediga stunder sällskapa med dem, uppmuntra dem i det trista militärlivet och vinna dem för socialismen.

Agitationen bland de stamanställda militärerna.

Denna agitation kan lämpligen bedrivas av de socialistiska beväringmännen. Varje klubbist i vapenrocken bör försöka att under beväringstiden vinna minst en värvad åt socialismen. Då den militära klubbisten går till ett möte, fest eller samkväm, bör han bjuda med sig sin värvade kamrat. Blir umgänget förtroligt, ska agitationen helt säkert lyckas. Det vill säga att upplysa de fast anställda militärerna om militarismens uppgift i klasskampen o. s. v. och på detta sätt bringa honom att efter tjänstetidens slut avbryta den militära banan och inte låta locka sig att kvarstå i det militära eländet under förespeglingar om förmånliga befälsposter.

Då det givetvis inte är möjligt att i denna instruktion ingå på detaljer, emedan strafflagarna och tryckfriheten lägger svåra hinder i vägen för en offentlig agitation, är här sagt endast det huvudsakligaste som kan göras i den antimilitaristiska agitationen. De respektive antimilitaristkommittéerna bör därför komplettera denna med de medel och åtgärder, som allvarligt prövade visa sig gagneliga i agitationen mot militarismen.

Må denna lilla instruktion komplettera den antimilitaristiska katekesen och i görligaste mån väcka anslutning till socialismen och skärpa kampen mot mili-

tarismen. Framför allt vill vi lägga de militära kamraterna om hjärtat, att de är kött av vårt kött och blod av vårt blod, och om den härskande klassen i sin halsstarrighet skickar dem ut mot för proletarietets rätt strejkande kamrater, de då vet hur plikten bjuder dem att handla.»

Osign. art. i Stormklockan 1916 nr 46.

Bilaga B.

»Klubbens kassör ska i matrikeln införa alla dem, som icke fullgjort sin värnplikt, i ett särskilt register, där födelseåret anges. På detta sätt kan styrelsen varje år utröna, vilka som det året kallas till krigstjänst. Då mönstringen är gjord, sändes en förteckning över dessa till den klubb, som ligger i omedelbart grannskap till den garnisonsplats där dessa klubbister ska fullgöra värnplikt. Såvida icke den värnpliktige beväringen annorlunda beslutar, införes han som passiv medlem i klubben. Den klubb, som befinner sig i omedelbart grannskap till en garnisonsort, bör utse en särskild antimilitärkommitté, som är rapportskyldig till nämnda klubb. Denna kommitté har hand om alla de passiva medlemmarna och inför dem i en matrikel, som på inga villkor får utlämnas åt obehöriga och förvaras av kommitterade på ett säkert ställe.

Denna kommitté ska utveckla en energisk agitation med utdelandet av gratiskrifter och försäljning av förbundets litteratur, särskilt den antimilitaristiska.

Vid inryckning såväl som vid beväringens återkomst från militärtjänsten bör klubbarna anordna särskilda fäster, dit alla beväringar inbjudas. — — —>

Ur osign. art. »Antimilitaristisk instruktion» i Stormklockan 1916 nr 45.

Bilaga C.

Furirerna vid Kungl. —e—
regemente med anhållan.

Till chefen för Kungl. —e— regemente.

Härmed få vi vördsamt anhålla om åtgärders vidtagande för förhindrande av trakasserier från civilas och i synnerhet värnpliktigas sida. Under nu rådande förhållanden är tillståndet rent av olidligt, vadan vi sett oss nödsakade inkomma med denna anhållan.

Såsom exempel vilja vi särskilt framhålla överfall av i uniform klädda värnpliktiga:

Enligt uppgift från den överfallne furiren S. gick denne den 10 sept. vid 1¹/₂11 tiden (e. m.) genom stadsträdgården mot K— och blev därvid överfallen och tilldelad ett kraftigt slag av en med något trubbigt vapen försedd värnpliktig, vilken strax innan överfallet skilde sig från sina kamrater, kom fram i mörkret för att antagligen se efter om S. var ett underbefäl, för att efter en stund återkomma utan mössa och tilldela S. slaget av vilket denne blev bedövd för en stund och förhindrad igenkänna den överfallande.

Enligt uppgift från sjukv.-furir Ö. blev denne söndagen den 10/9 vid 10-tiden utanför S— på K—vägen överfallen av en värnpliktig, vilken i sällskap med omkring sju kamrater gick mot K—. Det därvid åt Ö. måttade slaget träffade likväl endast armen.

Av överfall från civilas sida vilja vi särskilt framhålla:

Furir L. passerade den 30 augusti vid 10-tiden e. m. i stadsträdgården förbi ett sällskap på omkring sju personer då en av dessa utan ord och anledning tilldelade honom ett slag i huvudet. Omkring den 30 aug. blevo furirerna A. och B. samt korpral P. förföljda med stenkastning av ett femtontal civila personer. Detta tilldrog sig på vägen mellan D—bron och idrottsplatsen vid S.

Furir P. omtalar, hurusom han omkring den 20/8 på N—gatan av tre civila personer tillropades »pluggdjävul» och tilldelades ett slag i ansiktet, så att överläppen spräcktes.

—1— den 11. september 1916.

Å furirernas vägnar

K. S.

Furir.

Kungl. —n—
Regemente
III Bataljonen
Nr 1

Bilaga D.

Protokoll, hållet vid utredning med viss personal vid III. Bat. av Kungl. —n— regemente beträffande förolämpning och överväld mot fast anställt militärt manskap från den civila befolkningens i —e— sida.

Närvarande: Furirerna N., L., F., E., P., H., S., korpralerna I., S., K., A., J., J. och M. samt vice-korpralen O.

§ 1.

Furir N. meddelade, att, då han för en tid sedan gick ifrån staden till regementets kaserner, han måst begära skydd av polis mot en del yngre arbetare,

vilka ofredade honom. Polisen följde N. till början av den till regementets kasern ledande —vägen, där N. blev lämnad ensam. Inkommen på nyss nämnda väg, förföljdes N. med okvädingsord och stenkastning av sagda arbetare till ett antal av 8—10.

§ 2.

Furir L. meddelade, att han vid en basartställning i stadens godtemplar-lokal blivit antastad av en del arbetare och så svårt ansatt med hotelser och tillmälen, att han hos tillstädesvarande polis måst begära skydd samt därefter blivit tvungen att lämna lokalen och begiva sig till kasernen.

§ 3.

Furir P. uppgav, att han vid flera olika tillfällen varit utsatt för stenkastning från yngre arbetares sida samt senast omedelbart före sistlidne jul, å regementets område i närheten av P—gatan, överfallits med stenkastning av en skara arbetare, varvid han blivit träffad av flera stenar.

§ 4.

Furir H. uppgav, att han förra året utanför stadsparken i —e— bakifrån blivit tilldelad ett slag i huvudet, varefter gärningsmannen springande försvunnit i folkhopen utan att av H. kunna igenkännas.

Furir H. har vid flera olika tillfällen å P—gatan blivit antastad av arbetarhopar.

§ 5.

Furir S. uppgav, att han för en kort tid sedan av civila arbetare blivit överfallen med stenkastning å regementets område samt att, då han gått förbi den i kasernens närhet under byggnad varande kraftstationen, av där anställda arbetare upprepade gånger blivit antastad, varvid de vid ett tillfälle kastat kol och dylikt efter honom.

§ 6.

Korpral I. uppgav, att han vid ett tillfälle å S—gatan av en arbetare, vilken som värnpliktig tjänstgjort vid regementet, blivit överfallen och misshandlad. Ovannämnda värnpliktige, som emellertid kunnat utpekas, hade för detta överväld blivit straffad.

Korpral I. meddelade vidare, att han, som är —e—bo och således känd även av en del ligister, ej kan gå till staden utan att bliva trakasserad eller utsatt för våldsamheter med anledning av sin militära anställning.

§ 7.

Korpral S. uppgav, att han någon gång under förliden sommar å regementets område blivit antastad av civila personer, vilka kastat ölflaskor och stenar efter honom, samt för övrigt vid upprepade tillfällen varit utsatt för liknande överväld.

En gång hade han blivit förföljd ända till kasernens omedelbara närhet av civila arbetare.

§ 8.

Korpral K. uppgav, att han i närheten av Rådhuset blivit antastad av 3 civila personer, vilka under skällsord och hotelser följt efter honom till S-gatan, där K. måst vända sig till polis för att få hjälp.

§ 9.

Korpral A. uppgav, att han utanför C-hotellet i —e— ofredats av en del yngre arbetare, av vilka en tilldelat honom ett slag, så att A. fallit omkull.

§ 10.

Korpral J. uppgav, att han å P-gatan blivit av yngre arbetare överfallen och misshandlad, så att blodvite uppstått.

§ 11.

Korpralerna J. och O. hade vid upprepade tillfällen blivit ofredade och överhopade med hotelser och okvädingsord.

§ 12.

Korpral M. uppgav, att han vid ett tillfälle i staden blivit misshandlad av civila arbetare och för att få skydd vänt sig till polis.

M. uppgav vidare, att han vid flera olika tillfällen varit utsatt för civila arbetares övervald och hotelser.

§ 13.

Samtliga vid förhöret närvarande vitsordade i övrigt enstämmigt, att de vid de flesta tillfällen, då de besöka staden bliva ofredade och överhopade med okvädingsord och råa tillmälen med anledning av sin militära anställning av stadens civila arbetarebefolkning, i synnerhet av den i 20-årsåldern, men även av den äldre.

Slutligen vidhöllo samtliga på det bestämdaste, att de icke vid något tillfälle genom sitt uppträdande givit den civila befolkningen någon anledning till begäendet av de oförrätter, som mot dem föröfvats.

—e— den 17 januari 1917.

C. C.

Bataljonschef.

Bilaga E.

Underbefälet vid Kungl. — t — regemente har på tillfrågan lämnat följande uppgifter:

I. bat.

Furiren H. anmälde att han en gång varit utsatt för överfall av fem civila personer i —d—, varvid tillgått så, att, då han kom utanför kafé »F—», de fem kommit fram till honom och sagt: »Säg dom där pluggdj—a komma ut», varpå H. genmält, att han ej vore springpojke åt dem. En av de civila gav honom då en »dansk skalle». H. gick då in på kaféet och telefonerade efter patrull, och först, när denna kom, avlägsnade sig de civila, som »gått och passat» utanför.

Glåpord förekommer ock på gatorna i —d—.

II. bat.

Samtliga underbefäl uppgåvo, att de i kasernen vid flera tillfällen av värnpliktiga hört yttranden av innehåll, att det var vanhedrande att bära uniform.

Samtliga (utom korpralen R.) hade ofta i —d— varit utsatta för obehag från de civilas sida, och detta hade merendels tagit form av att glåpord utkastats.

Furiren O. hade i slutet av november månad i sällskap med furiren B. besökt kafé S— och vid detta tillfälle ingripit mot en berusad värnpliktig från I. A och anbefallt honom att återvända till sin förläggning. Troligen med anledning av detta deras ingripande hade ett 40-tal civila personer samlats vid omförmälda kafé och hade hotat furirerna med stryk, om de skulle komma ut från kaféet. Användande patrull från regementet hindrade hotets verkställande.

Korpralen J. hade en afton under regementsövningarna åsett en grupp civila, som i skällsord utfarit mot en del underbefäl från främmande truppförband.

Furiren S. hade varit utsatt för övervåld av en del civila personer från —d— den 23 sistlidne juli, oaktat att furiren ej givit anledning härtill.

III. bat.

Alla, utom en, förklarade, att de vid flera tillfällen varit utsatta för otidigheter och förföljelser från den civila befolkningen i —d— och i synnerhet från järnvägsverkstadens arbetares sida.

En furir hade vid några tillfällen måst från kaféer i —d— telefona till regementet efter hjälp för att komma hem, ty utanför hade samlat sig hopar av civila för att anfälla honom.

En annan furir hade vid två tillfällen såsom befälhavare för patrull i —d— blivit överfallen med sten- och snökastning utan att lyckas gripa förövarna.

De flesta förklarade, att de ej kunde visa sig ensamma i —d— utan att bliva utsatta för otidigheter.

Furirerna C. och L. erhöilo ett par pisksmällar i ansiktet av en civil körande då de en kväll före jul voro på väg från —d— till I. b, samt tillropade skällsord.

Furir C. antastad med skällsord vid ett biografbesök.

Underbefälet blir antastat med glåporð såsom »plugg», »furirdjävul» m. m., nästan alltid, då de ensamma möta en samling civila på 5—6 stycken.

Rätt utdraget intygar:

H. H.

Regementskvartermästare.

Bilaga F.

Av protokollen i ett mål under år 1916 vid Kungl. —l— regementets krigsrätt framgår följande: En vid regementet fast anställd furir hade beordrats att såsom färdbefäl medfölja en kontingent hemförlovade värnpliktige till Borlänge. Furiren avgav vid krigsrätten berättelse av innehåll, att värnpliktige B. och P., vilka han förut icke ens kände, under färden trängt sig in på furiren, sökt hindra honom i hans rörelser genom att stå i vägen, ofredat honom, låtsats av misstag ramla i knät på furiren o. s. v. Därjämte hade B. yttrat till furiren: »Det är första gången du far till Borlänge, men det kanske är den sista, ty det är ej säkert att du kommer tillbaka med livet». Efter tågets ankomst till Borlänge hade under vagnarnas utrymmande snus kastats i ansiktet på furiren. Under det att furiren hållit på att avtorka snuset, hade P. berövat honom hans sabel och tilldelat honom med något tillhygge, sannolikt sabelfästet, ett slag i huvudet, så att två sår uppkommit, varefter P. genom kupéfönstret utkastat sabeln på stationens plattform. Under uppträdet kastades buteljer från olika håll mot furiren, varvid en fönsterruta i vagnen krossades. — I det slutliga utslaget fälldes P. till ansvar för vissa av de handlingar, som sålunda lagts honom till last.

Protokollen i ett mål under år 1916 vid Kungl. —d— regementets krigsrätt innehålla följande: Under ett uppträde på ett av kompanierna mellan värnpliktige H. och en furir L. hade enligt furirens berättelse H. bl. a. yttrat »att det vore många i staden, som kände L. och att det skulle bli svårt för denne att komma ned till staden, ty H. skulle nog laga, att L. bleve utpekad», och vidare: »Om jag åker fast för det här, så komma vi att träffas i det civila, och då skall det bli annat av». H. uppgav »att han visste, att L. vore väl bekant i staden, där han hade mer än en, som hatade honom. H. hade menat, att han nog skulle kunna tala om för dessa, hur L. uppfört sig mot H.» Senare upplyste H. i fråga om samma yttrande, »att han på ett kafé hört några personer, då L. kommit in, säga: Där är en sådan där fast anställd djävul.» Anledningen till deras yttrande kände H. ej, men antog, att det vore för att L. vore fast anställd. — Vid krigsrätten anförde kompanichefen: »H. tillhörde utan tvivel de sämsta elementen å kompaniet. Han hörde till den grupp av arbetare, som ville göra tjänsten outhärlig för underbefälet.»

Såsom i herr Lindmans m. fl:s motion erinras, har vid såväl 1915 som 1916 års riksdagar fråga väckts om vidtagande av åtgärder i lagstiftningsväg mot s. k. antimilitaristisk agitation. Förstnämnda är fram-lades såsom resultat av regeringsöverbägande av spørsmålet en kungl. proposition, innefattande lagförslag, att den, som dömts för brott mot 10 kap. 14 § strafflagen, begånget vid försvarsfientlig agitation, kunde underkastas inskränkning i friheten att välja sin vistelseort, i syfte att förhindra honom att bedriva dylik agitation bland militär och tjänstgörande värnpliktige. Mot ett dylikt ingrepp i den medborgerliga rörelsefriheten hade emellertid redan inom lagrådet framställts principiella betänkligheter, och förslaget blev, på tillstyrkan av ett nästan enhälligt lagutskott, av andra kammaren förkastat. Första kammaren biföll däremot förslaget, men rörande dess effektivitet uttalades från skilda håll starka tvivelsmål.

Vid samma riksdag hade herr Holmdahl m. fl. motionsvis yrkat införande av ett tillägg till 10 kap. 14 § strafflagen, enligt vilket med böter eller fängelse straffbelades den, som inför samlat krigsfolk eller vid tillfälle, då värnpliktige, som ej äro krigsmän, på grund av värnpliktslagen äro samlade, muntligen eller i utspridd skrift »söker upphetsa till ovilja mot krigstjänsten eller uppväcka ovilja mot det militära befälet eller eljes undergräva krigslydnaden». Jämväl detta förslag blev — på lagutskottets tillstyrkan — bifallet av första kammaren, men avslogs av andra kammaren, i enlighet med åtskilliga utskottsreservanterns hemställan.

Förslaget återupptogs 1916 i motion av herr Lindman m. fl., denna gång i förening med förslag om tillägg till 8 kap. 26 § strafflagen, varigenom straff för civila personer skulle stadgas för förledande eller medhjälp till åtskilliga rent militära förbrytelser; syftet var att träffa även den *privata* antimilitaristiska agitationen i vissa fall. Sistnämnda förslag, som påvisades vara oförenligt med vissa i den allmänna strafflagstiftningen genomförda grundsatser och jämväl lida av andra tekniska brister, avslogs av båda kamrarna. Förslaget om tillägg till 10 kap. 14 § strafflagen blev åter likasom föregående år bifallet av första, men förkastat av andra kammaren.

Rörande de skäl av mera allmän art, som vid nyssnämnda riksdagar anförts för en avvisande hållning mot de framförda lagstiftningsuppslagen, vill utskottet erinra om följande. Det framhölls, att vår lag redan innehåller straffbestämmelser mot en offentlig agitation, som innebär öppen eller förtäckt uppmaning vare sig att begå viss brottslig handling eller att eljes sätta sig upp mot lag eller laga myndighet, och detta oberoende av om uppmaningen kan visas hava lett till efterföljd eller ej. Då emellertid dessa bestämmelser icke ansetts vara tillfyllest gent emot faran för

försvarsfientlig propaganda, och det för den skull togs under övervägande vilka vidare åtgärder som kunde och borde vidtagas, ledde detta till genomförande åren 1906 och 1909 av den — alltjämt gällande — lagstiftning, enligt vilken *dels* förbud kan meddelas krigsfolk att bevista vissa sammankomster, *dels* indragning kan ske av antimilitaristisk tryckt skrift, som utsprides vid truppförband eller å fartyg, även om skriften icke innehåller något enligt lag straffbart. Man satte därmed i myndigheternas händer medel att i viss mån skydda manskapet mot påverkan av dylik propaganda — medel vilka ock i betydande utsträckning tagits i bruk. Anledningen till att dessa utvägar trots vissa betänkligheter valdes, var uppenbarligen, att det icke befanns möjligt att i vidgad omfattning anlita strafflagstiftning för ändamålet på sådant sätt, att man å ena sidan uppnådde verklig effektivitet, å andra sidan icke gjorde vådligt intrång på den berättigade yttrandefriheten och kritikrätten. Motionärernas hemställan innebure emellertid yrkande att vid sidan av de tidigare åtgärderna jämväl denna sistnämnda utväg nu skulle beträdas. Det hade dock i ingen mån lyckats dem att övervinna de antydda svårigheterna. Det kunde å ena sidan med visshet förutses, att den agitation, man sökte träffa, skulle veta att välja former, både vid det offentliga framträdandet och i den privata bearbetningen, som gäckade de föreslagna stadgandenas straffhot. Å andra sidan bleve likvisst gränserna för den offentliga yttranderätten så otydligt angivna, att verklig rättsosäkerhet och fara för godtycke i tillämpningen uppstode. Det missnöje, en dylik lagstiftning och dess tillämpning kunde förväntas framkalla, skulle, långt ifrån att gagna lagens syfte, tvärtom komma att verka en ovilja, som särskilt ginge ut över försvarsväsendet och värnplikten. Det förhållande att, enligt vad motionärerna själva medgäve, den föreslagna lagstiftningen icke kunde utsträckas att gälla tryckt skrift, skulle ytterligare bidra såväl till att göra densamma ineffektiv som att förläna den prägel av godtycklighet. Den lagbestämmelse, man föreslagit mot privat agitation, kunde i än mindre grad förväntas få någon praktisk betydelse för sitt avsedda ändamål, då man ju icke kunnat ifrågasätta, att redan uppmaningen i och för sig, utan att hava bevisligen lett till begående av ett visst brott, skulle beläggas med straff.

Utskottet finner sig för sin del kunna ansluta sig till den kritik, som sålunda kommit de omnämnda tidigare förslagen till del.

Årets motionärer i ämnet hava funnit sig böra avstå från framläggande av bestämt formulerade lagförslag. De hemställa däremot, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t, efter utredning rörande den försvarsfientliga agitationen i landet, ville framlägga förslag

till lagstiftning och andra såsom nödiga befunna åtgärder till dess bekämpande.

Vid prövning av detta yrkande bör, enligt utskottets uppfattning, särskilt beaktande givas åt det ovan omförmälda förhållande, att spörsmålet om dylika åtgärder helt nyligen varit föremål såväl för överbäggande från Kungl. Maj:ts sida som ock för intresserad uppmärksamhet vid upprepade tillfällen av motionärer, vilka inom sin krets haft tillgång till framstående lagteknisk och militär sakkunskap, utan att likvisst ur detta arbete framgått några uppslag, som, i utskottets tanke, äro förtjänta att fullföljas.

I detta sakens läge synes motionärernas hemställan om avlåtande av en skrivelse svårligen böra bifallas under annan förutsättning än att i motionernas motivering eller eljest nya uppslag i ämnet framkommit, som synas förtjänta av närmare överbäggande och utredning. Så lärer emellertid ingalunda kunna sägas vara fallet. Av framställningen i herr Lindmans m. fl:s motion framgår fast hellre, att årets motionärer för sin del såsom i främsta rummet förtjänta av åtanke förorda just åtgärder av den art, som föreslagits i ovannämnda kungl. proposition och motioner vid föregående riksdagar. Motionärerna förmena visserligen, att genom någon överbäggning av dessa äldre förslag man skulle kunna avlägsna vissa principiella och tekniska brister, som påvisats hos desamma. Men vad motionärerna i sådant avseende anført, synes utskottet snarast bekräfta, att detta icke låter sig göra i den mån, att den kritik, som ovan anført, komme att avsevärt förlora sin styrka och berättigande.

Vid sidan härav framkastas emellertid ock förslag, att den militära uniformen skall enligt stadgande i allmän lag bereda sin bärare ett särskilt större straffskydd för sin person än som kommer medborgare i allmänhet till del. Utskottet måste för sin del beteckna denna tanke såsom allt annat än lycklig. Förslaget har ett drag, helt främmande för svensk folkanda och rättsuppfattning, och skulle säkerligen, om det genomfördes, blott vara ägnat att skärpa motsättningarna mellan civila och militära element i samhället och att motverka uppfattningen av försvarsväsendet såsom en hela folkets angelägenhet.

Vad slutligen beträffar det av motionärerna ävenledes framförda önskemålet om åtgärder, som speciellt rikta sig mot den agitation, vilken söker motverka rekrytering och rekapitulation vid krigsmakten, hava motionärerna själva förklarat sig ur stånd att närmare precisera ifrågavarande åtgärders art. Anledningen härtill uppgives i motionen vara, att det är alltför litet känt huru vid denna påklagade agitation i själva verket tillgår. Vid sådant förhållande och då det således ej heller lärer vara känt,

huruvida den i avsevärd omfattning betjänar sig av medel, vilka lagstiftningen kan stämpla såsom otillbörliga, torde denna speciella fråga icke f. n. befinna sig i det läge, att särskild riksdagsskrivelse därom bör avlätas. Det synes dessutom utskottet ligga nära till hands, att vid det övervägande, vartill Kungl. Maj:t i allt fall lär nödgas i vidare omfattning upptaga underbefälsfrågan, ifrågavarande detalj därav ock, därest skäl föreligger, kommer under prövning.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att herr Clasons m. fl:s och herr Lindmans m. fl:s motioner, I: 49 och II: 168, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 14 maj 1917.

På lagutskottets vägnar:

ALBERT PETERSSON.

Reservationer:

a) av herrar *Petersson* i Lidingö villastad, *Gezelius*, *Dahl*, *von Sydow*, *Tisell*, *Fant*, *Gustafsson* i Örebro och *Holmdahl*, som hemställt,

att förevarande motioner måtte av riksdagen bifallas.

b) av herr *Lindhagen*, som beträffande utskottets motivering anført: Utskottets utlåtande genomandas av en teoretisk välvilja för den sak, som framställningen vill tjäna. Felet med de under senare tider framkomna motionerna synes nämligen endast vara det, att de olika utvägar, som förordats, möta tyvärr enligt utskottets uppfattning än det ena och än det andra hindret.

För min del får jag häremot åberopa mitt särskilda yttrande till utskottets utlåtande nr 36 i ämnet vid 1916 års riksdag. Där uttalades den meningen, att folkens resning mot militarismens förtryck var nutidens aktuellaste kulturrörelse och att antimilitarismen vore för närvarande mänsklighetens enda hopp. Denna mening hyser jag fortfarande och hemställer i främsta rummet på detta skäl om avslag å motionerna.
